
НАЦИОНАЛНИ НАУЧНИ СКУП
Едукативна и рехабилитациона
подршка детету, породици и
институцији

Београд, 23. децембар 2019.

Универзитет у Београду
Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију

**НАЦИОНАЛНИ НАУЧНИ СКУП
„ЕДУКАТИВНА И РЕХАБИЛИТАЦИОНА ПОДРШКА
ДЕТЕТУ, ПОРОДИЦИ И ИНСТИТУЦИЈИ”**

Београд, 23. децембар 2019.

ЗБОРНИК РАДОВА

Београд, 2019.

НАЦИОНАЛНИ НАУЧНИ СКУП
„ЕДУКАТИВНА И РЕХАБИЛИТАЦИОНА ПОДРШКА ДЕТЕТУ, ПОРОДИЦИ И ИНСТИТУЦИЈИ”
ЗБОРНИК РАДОВА

Београд, 23. децембар 2019.

Издавач:

Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију (ИЦФ)
11000 Београд, Високог Стевана 2
www.fasper.bg.ac.rs

За издавача:

Проф. др Снежана Николић, декан

Главни и одговорни уредник:

Проф. др Миле Вуковић

Уредници:

Проф. др Фадиљ Еминовић

Доц. др Јасмина Максић

Рецензенти:

Проф. др Сања Ђоковић, Универзитет у Београду – Факултет за
специјалну едукацију и рехабилитацију

Проф. др Горан Недовић, Универзитет у Београду – Факултет за
специјалну едукацију и рехабилитацију

Дизајн насловне стране:

Зоран Јованковић

Компјутерска обрада текста:

Биљана Красић

Штампа омота и нарезивање ЦД

Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију (ИЦФ)

Зборник радова је публикуван у електронском облику – ЦД

Тираж: 200

ISBN 978-86-6203-135-8

Наставно-научно веће Универзитета у Београду – Факултета за специјалну
едукацију и рехабилитацију, на седници одржаној 26.11.2019. године,
Одлуком бр. 3/175 од 27.11.2019. године, усвојило је рецензије рукописа
Зборника радова „ЕДУКАТИВНА И РЕХАБИЛИТАЦИОНА ПОДРШКА ДЕТЕТУ,
ПОРОДИЦИ И ИНСТИТУЦИЈИ”.

Зборник је настао као резултат Пројекта „ЕДУКАТИВНА И РЕХАБИЛИТАЦИОНА ПОДРШКА
ДЕТЕТУ, ПОРОДИЦИ И ИНСТИТУЦИЈИ” чију реализацију је сопственим средствима
подржао Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију.

АНАЛИЗА И СИНТЕЗА ГЛАСОВА КОД ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА

Невена ЈЕЧМЕНИЦА, Славица ГОЛУБОВИЋ

Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију

Апстракт

Циљ овог истраживања је утврђивање карактеристика анализе и синтезе гласова код деце предшколског узраста. Испитивани узорак чини шездесеторо деце, узраста од шест до седам година. За процену способности анализе и синтезе гласова код деце примењен је Тест гласовне анализе и синтезе у речима (Радичевић и Маринковић, 1993). Резултати на задацима анализе гласова показују да су деца најуспешнија на задацима одређивања првог, другог и последњег гласа у речима, док је најмањи успех остварен на задацима сегментације гласова. Са друге стране, успешност деце на задацима синтезе гласова највећа је на једносложним речима, а најмања на речима од три и више слогова. Анализом резултата деце на појединачним задацима, утврђено је да је успешност деце већа на задацима синтезе гласова у краћим речима, у односу на дуге речи, независно од фреквентности речи. Резултати истраживања показују да се сложенији задаци манипулисања фонемама развијају и након узраста од шест година.

Кључне речи: анализа гласова, синтеза гласова, фонолошке способности, предшколски узраст

УВОД

Фонолошка способност је способност фонолошког процесирања коју чини и фонолошка свесност, фонолошка меморија и брзо аутоматско именовање. Способност анализе и синтеза гласова, према мишљењу Голубовић (Голубовић и Кашић, 2000; Голубовић, 2003; 2007; 2011; 2016; 2017) је један од једанаест елемената фонолошке свесности. За процењивање способности фонолошког процесирања могу да се користе и четири задатка фонолошке свесности: елизија, сегментација, делење двосложне речи, делење једносложних

речи и понављање вишесложних речи и реченица. Фонолошка свесност се може, нпр. процењивати на основу сегментације, синтезе, изостављања фонема, замене фонема и римовања. Испитивање сегментације обухвата сегментацију речи, сегментацију слогова и сегментацију фонема. Синтеза се може испитивати тако што се испитује синтеза фонема, синтеза слогова и синтеза речи. Изостављање фонеме обухвата изостављање прве фонеме и изостављање последње фонеме. Такође, замена фонеме обухвата замену прве фонеме и замену последње фонеме. Римовање се може испитивати тако што се испитује

свест о рими и продукција риме, тј. да дете одговори да ли се одређене речи римују или не, и да ли речи звуче слично.

Нека досадашња истраживања утицаја фонолошке и морфолошке свесности на успех у читању потврдила су да доминацију над фонолошком свесношћу преузима синтаксичка свесност почев од трећег разреда основне школе када само фонолошка свесност више није довољан услов за читање, нарочито за флуентно читање и разумевање прочитаног, као и да је за ове нивое читања значајна морфосинтаксичка свесност (Berninger, Abbott, Nagy, & Carlisle, 2010; Taibah & Haynes, 2011). Међутим, адекватна способност анализе и синтезе гласова у речима остаје и даље као један од услова нормалног развоја језичких способности и способности читања и писања.

МЕТОД РАДА

Циљ овог истраживања је утврђивање карактеристика анализе и синтезе гласова код деце предшколског узраста. Испитивани узорак чини 60-оро деце, 36 (60%) дечака и 24 (40%) девојчице, узраста од шест до седам година. Истраживање је спроведено током марта месеца 2019. године у предшколским установама у Београду. За процену способности анализе и синтезе гласова код деце примењен је Тест гласовне анализе и синтезе у речима (Радичевић и Маринковић, 1993). Добијени подаци су обрађени квантитативно и квалитативно.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА СА ДИСКУСИЈОМ

У табелама 1-4 приказани су резултати деце предшколског узраста на задацима анализе и синтезе гласова у речима.

Табела 1 – Постигнуће на задацима Гласовна анализа

Гласовна анализа		n	%
1.	Први глас у речи	успешан	58 96,7
	УВО... НОС	неуспешан	2 3,3
2.	Последњи глас у речи	успешан	48 80
	ЦРВЕН... МАЧКА	неуспешан	12 20
3.	Број гласова у речи	успешан	54 90
	КУЋА	неуспешан	6 10
4.	Други глас у речи	успешан	48 80
	ВРТ... ПАС	неуспешан	12 20
5.	Трећи глас у речи	успешан	47 78,3
	ЛОПТА	неуспешан	13 21,7
6.	Глас испред У у речи	успешан	47 78,3
	ПАУН	неуспешан	13 21,7
7.	Глас иза Р у речи	успешан	47 78,3
	ТОРБА... ПРАГ	неуспешан	13 21,7
8.	Поређај гласове у речи	успешан	43 71,7
	ВИОЛИНА... КАКАО	неуспешан	17 28,3
9.	Поређај гласове у речи	успешан	44 73,3
	ГОЛУБ	неуспешан	6 26,7

Добијени резултати показују да су деца предшколског узраста најуспешнија на задацима одређивања првог, другог и последњег гласа у речима, док је успешност наосталим задацима анализе гласова незнатно мања. Нижи успех деце на задацима анализе другог, трећег и последњег гласа у речима (око 80% тачних одговора), у односу на задатак анализе првог гласа (96,7% тачних одговора) представља очекиван резултат, због повећаног оптерећења радне меморије на овом типу задатака (Голубовић, Јечменица, Суботић и Кобац, 2019; Панић и Ђорђевић, 2015;).

Најмањи успех деца из узорка остварила су на најтежим задацима-сегментација гласова („...поређај гласове у речима...“), будући да ови задаци поред развијене способности анализе појединачних гласова подразумевају и способност секвенционирања гласова од којих се дата реч састоји. Најчешћи тип грешака на задацима анализе гласова представљају: изостанак одговора, изостављање вокала и/иликонсонанта, као и додавање консонанта.

Табела 2 – Постигнуће на задацима Гласовна синтеза – речи од једног слога

		Гласовна синтеза – речи од једног слога	n	%
1.	В-О	успешан	51	85
		неуспешан	9	15
2.	С-О	успешан	50	83,3
		неуспешан	10	16,7
3.	О-С	успешан	50	83,3
		неуспешан	10	16,7
4.	У-М	успешан	50	83,3
		неуспешан	10	16,7
5.	С-А-Т	успешан	50	83,3
		неуспешан	10	16,7
6.	Д-О-М	успешан	50	83,3
		неуспешан	10	16,7
7.	Д-И-М	успешан	50	83,3
		неуспешан	10	16,7
8.	К-Р-О-В	успешан	48	80
		неуспешан	12	20
9.	Г-У-С-Т	успешан	48	80
		неуспешан	12	20
10.	С-В-Р-А-Б	успешан	47	78,3
		неуспешан	13	21,7

Резултати показују да је највећи број деце успешно савладао задатке синтезе гласова у речима од једног слога, при чему је постигнуће деце на свим задацима уједначено и независно од фреквентности

речи. Утврђено је да са порастом дужине речи постигнуће деце постепено опада, и креће се од 85%-78,3% тачних одговора. Грешке на задацима синтезе гласова у речима од једног слога најчешће се испољавају на начин, да одређен број деце успешно понавља појединачне гласове за испитивачем-логопедом, али не успева да их обједињено изговори.

Резултати постигнућа деце на задацима синтезе гласова у речима од два слога показују да је ова способност, као и синтеза гласова у речима од једног слога развијена код највећег броја деце. Успешно понављање гласова за испитивачем-логопедом, без могућности да их обједињено изговори, представља као и у претходним задацима најчешћи тип грешака код деце из узорка, што нам указује да одређен број шестогодишњака упркос покушајима још увек не разуме задатак синтезе гласова у речи са значењем без обзира на дужину и фреквентност речи. Анализом резултата утврђено је да је проценат тачних одговора деце у дужим речима нешто мањи у односу на краће речи, као и да на тачност одговора деце не утиче врста речи. Такође, најчесталији тип грешака на дужим речима у оквиру овог задатка представља изостанак одговора.

Упоређујући постигнуће деце на задацима анализе и синтезе гласова у једносложним и двосложним речима нису утврђене значајне разлике, будући да је проценат тачних одговора у обе групе задатака уједначен. Једини изузетак је нешто већи успех деце на задацима анализе првог и последњег гласа у речима, као и на задатку бројања гласова, где су деца остварила највећи успех у односу на све задатке анализе и синтезе гласова (90% тачних одговора). Синтеза гласова у речима није сама по себи довољан предуслов за

савладавање читања и писања без претходно развијене анализе гласова у речима, чему говоре у прилог резултати истраживања у овој области (Fox & Routh, 1984).

Табела 3 – Постигнуће на задацима Гласовна синтеза – речи од два слога

Бр.	Гласовна синтеза – речи од два слога, први део		n	%
1.	А-Н-А	успешан	51	85
		неуспешан	9	15
2.	О-К-О	успешан	51	85
		неуспешан	9	15
3.	А-К-О	успешан	50	83,3
		неуспешан	10	16,7
4.	У-В-О	успешан	50	83,3
		неуспешан	10	16,7
5.	И-Д-Е	успешан	50	83,3
		неуспешан	10	16,7
6.	Б-Е-О	успешан	49	81,7
		неуспешан	11	18,3
7.	В-Е-О	успешан	49	81,7
		неуспешан	11	18,3
8.	П-А-У-Н	успешан	49	81,7
		неуспешан	11	18,3
9.	М-А-Т-И	успешан	48	80
		неуспешан	12	20
10.	П-А-М-Е-Т	успешан	47	78,3
		неуспешан	13	21,7
11.	Д-Р-В-О	успешан	48	80
		неуспешан	12	20
12.	Ј-А-Г-Њ-Е	успешан	47	78,3
		неуспешан	13	21,7
13.	Т-Р-Е-Ћ-И	успешан	47	78,3
		неуспешан	13	21,7
14.	И-З-Н-А-Д	успешан	47	78,3
		неуспешан	13	21,7
15.	В-О-Ж-Њ-А	успешан	47	78,3
		неуспешан	13	21,7
16.	П-А-М-Т-И-Ш	успешан	47	78,3
		неуспешан	13	21,7

Добијени резултати су у складу са претходним истраживањима аутора, према којима више од 75% шестогодишњака има развијену способност синтезе гласова у речима од једног и/или два слога, као и анализе гласова у речима (Golubović, Đordijevski i Ječmenica, 2019; Golubović, Rdivojević i Ječmenica, 2019).

Табела 4 – Постигнуће на задацима Гласовна синтеза – речи од три и више слогова

Гласовна синтеза – речи три и више слогова		n	%
1. О-Ц-А-Ч-А-Р	успешан	46	76,7
	неуспешан	14	23,3
2. Б-Е-О-Г-Р-А-Д	успешан	46	76,7
	неуспешан	14	23,3
3. Р-А-С-К-Р-С-Н-И-Ц-А	успешан	44	73,3
	неуспешан	16	26,7
4. П-Р-О-С-Т-Р-А-Н-С-Т-В-О	успешан	44	73,3
	неуспешан	16	26,7

Најмањи број тачних одговора утврђен је на задацима синтезе гласова у речима од три и више слогова, при чему са порастом дужине речи опада и проценат тачних одговора деце, независно од фреквентности речи. Најчешћи тип грешака на задацима синтезе гласова у речима од три и више слогова представља изостанак одговора.

Истраживања способности анализе и синтезе гласова деце предшколског узраста на српском говорном подручју показују да деца остварују већи проценат тачних одговора на једноставнијим задацима у домену анализе гласова, као и на једносложним и двосложним речима у домену синтезе гласова (Лазаревић, 2014).

ЗАКЉУЧАК

С обзиром да је за закључивање о развијености фонолошких способности деце предшколског узраста потребно радити истраживања на великим узорцима деце, добијени резултати у нашем истраживању сугеришу да се способности сложене манипулације фонемама развијају и након њихове шесте године. Резултати на задацима анализе гласова показују да су деца најуспешнија на задацима одређивања првог, другог и последњег гласа у речима, док је најмањи успех постигнут на задацима сегментације гласова. У складу са овим чињеницама, стимулисање развоја фонолошких способности, до граница њихових постојећих капацитета на предшколском узрасту, унапредило би и подстакло развој и стицање способности читања и писања код деце млађег школског узраста.

ЛИТЕРАТУРА

- Berninger, V. W., Abbott, R. D., Nagy, W., & Carlisle, J. (2010). Growth in phonological, orthographic, and morphological awareness in grades 1 to 6. *Journal of Psycholinguistic Research*, 39(2), 141-163.
- Fox, B., & Routh, D. K. (1984). Phonemic analysis and synthesis as word attack skills: revisited. *Journal of Educational Psychology*, 76(6), 1059-1064. doi: 10.1037/0022-0663.76.6.1059
- Golubović, S., Đordjević, I., i Ječmenica, N. (2019). Procena fonemskog sluha i nekih elemenata fonološke svesnosti kod dece predškolskog uzrasta. U S. Maravić, S. Nikolić, M. Vantić-Tanjić, M. Šćepanović, Z. Bukvić, M. Končar, N. Stanojkovska-Trajkovska i S. Slavković (Ur.) *Tematski zbornik radova međunarodnog značaja „Izuzetna deca: obrazovanje i tretman – Exceptional children: education and treatment“* (str. 9-22), jul 2019. Novi Sad: Društvo defektologa Vojvodine.
- Golubović, S., Radivojević, N., i Ječmenica, N. (2019). Fonološka svesnost kod dece sa nepravilnim izgovorom glasova. U V. Žunić Pavlović, A. Grbović i V. Radovanović (Ur.) *Zbornik radova X međunarodnog naučnog skupa „Specijalna edukacija i rehabilitacija danas“* (str. 155-162), 25-26. oktobar, Beograd: Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju.
- Голубовић, С., и Кашић, З. (2000). *Сегментна и супрасегментна организованост говора и поремећај флуентности*. Београд: Друштво дефектолога Југославије.
- Голубовић, С. (2003). Таксономија фонолошких поремећаја. *Истраживања у дефектологији*, 3, 77-95.
- Голубовић, С. (2007). *Фонолошки поремећаји*. Београд: Друштво дефектолога Србије.
- Голубовић, С. (2011). *Дислексија, дисграфија, диспраксија*. Београд: Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију.
- Голубовић, С. (2016). *Развојни језички поремећаји*. Треће, измењено и допуњено издање. Београд: Друштво дефектолога Србије.
- Голубовић, С. (2017). *Фонолошки поремећаји*. Треће, измењено и допуњено издање. Београд: Друштво дефектолога Србије.
- Голубовић, С., Јечменица, Н., Суботић, С., и Кобац, Д. (2019). Развој фонолошке свесности код деце узраста од шест до осам година. *Примењена психологија*, 12(2), 157-182. doi: 10.19090/pp.2019.2.157-182
- Лазаревић, Е. (2014). Развијеност фонолошке способности деце предшколског узраста. *Зборник Института за педагошка истраживања*, 46(2), 425-450. doi:10.2298/ZIPI1402425L
- Панић, М., и Ђорђевић, В. (2015). Утицај фонолошке развијености на способност

читања. *Настава и васпитање*, 4, 769-779. doi:10.5937/nasvas1504769P.

Радичевић, В., и Маринковић, Ј. (1993). Диференцијално-дијагностички значај теста за гласовну анализу и синтезу речи. *Дефектолошка теорија и пракса*, 1, 128-134.

Taibah, N. J., & Haynes, C. W. (2011). Contributions of phonological processing skills to reading skills in arabic speaking children. *Reading and Writing*, 24, 1019-1042. <http://dx.doi.org/10.1007/s11145-010-9273-8>

ANALYSIS AND SYNTHESIS OF PHONEMES IN PRESCHOOL CHILDREN

Nevena JEČMENICA, Slavica GOLUBOVIĆ
University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation

Abstract

The aim of this research is to determine the characteristics of the analysis and synthesis of phonemes in preschool children. The sample included sixty children, aged six to seven. The Test of Phoneme Analysis and Synthesis in Words was used to assess the children language abilities (Radičević & Marinković, 1993). The results on phoneme analysis tasks show that children are most successful in tasks of determining the first, second and last phoneme in words, while the least success is achieved on the phoneme segmentation task. On the other hand, children's performance on phoneme synthesis tasks is highest in one-syllable words and lowest in words of three or more syllables. By analyzing children's achievement on individual tasks, it was found that children's performance was higher on phoneme synthesis tasks in shorter words, compared to longer words, regardless of word frequency. The results of the study show that complex phoneme manipulation tasks also develop after the age of six.

Key words: *phoneme analysis, phoneme synthesis, phonological abilities, preschool age*